

LEVENSBESCHOUWELIJKE IDENTITEIT

KU Leuven. Dat is de naam van onze universiteit. Daarover werd tijdens het rectoraat van Mark Waer (2009-2013) een brede discussie gevoerd. Er trad een spanningsveld op de voorgrond. Aan de ene kant was er de traditie van de universiteit. Die is katholiek, waarbij de vraag open blijft wat daar precies onder wordt begrepen. Aan de andere kant zijn er de beginselen van hedendaagse *branding*: welke naam helpt onze universiteit het meest vooruit in het competitieve landschap van de mondiale universitaire wereld? Het resultaat was de keuze voor een naam die de traditie versteende: KU Leuven, een naam waarbij de exacte betekenis van de tekens er minder toe doet, zoals bij VfB Stuttgart of Schalke 04. In die keuze, die gepaard gaat met een verwijzing naar de katholieke traditie en het christelijke mens- en wereldbeeld, en die ook strookt met onze opdrachtverklaring, schuilt tegelijk aandacht voor de traditie en een zekere gêne ervoor. De intentie haar te gebruiken in goede dagen, en niet door haar te worden gehinderd in minder goede. Tegelijk was het een werkbare oplossing, die de voorbije beleidsperiode intern niet tot verdere discussie heeft geleid. Vier jaar later blijft het belangrijk het debat over levensbeschouwing aan onze universiteit levendig te houden, en het spanningsveld niet te schuwen. De K staat er, mogelijk is zij even vaak enkel een vlag dan dat ze een lading dekt. Maar het is zeer zinvol om haar blijvend onder de aandacht te brengen. Welke mogelijkheden bood ze vroeger en biedt ze nu? Een kort overzicht kan daarbij verhelderend werken.

1. De K in de jaren zestig tot tachtig

In de jaren zestig tot tachtig van de vorige eeuw, ten tijde van Piet de Somer en Herman Servotte, werd door geïnspireerde denkers gepoogd de K van 'katholiek' een eigentijdse inhoud te verschaffen. De voorkeur ging duidelijk naar een open, kritisch, tolerant en sociaal bewogen katholicisme. De wijze waarop het geloof werd beleefd, primeerde op de inhoudelijke verantwoording ervan. Reeds sloop ongelooft binnen in het geloof, waardoor in een poging het globale plaatje te redden de daad belangrijker werd dan het woord. Onder het rectoraat van Roger Dillemans (1985-1995), een expert in het christelijk personalisme, werd aan de hand van deze ideeën verder denkwerk verricht. De K stond voor katholiek, alleen moest worden gepreciseerd wat dit katholicisme juist inhield.

2. De K rond de eeuwwisseling

Rond 2000 werd de K een multi-interpretabele letter. Tegenover de kerkelijke overheid stond ze nog steeds voor katholiek, tegenover de buitenwereld dan weer voor kwaliteit. Dat stemt tot nadenken. Wat is de betekenis van de K wanneer ze als een, mogelijk soms hinderlijk, gegeven wordt beschouwd waarvoor een nieuwe invulling moet worden gezocht? Hier botsen we op de grenzen van de traditie. Wil zij levend blijven, dan richt zij minstens een appèl tot de tijd waarin wij vandaag leven. De problemen waarmee de K worstelde, waren tweevoudig. Vooreerst voelden steeds minder leden van de academische gemeenschap zich katholiek, en nam de scepsis tegenover het instituut Kerk almaar toe. Vervolgens bleek in bepaalde wetenschappelijke richtingen de K allesbehalve een troefkaart te zijn. Wereldwijd zijn confessioneel gekleurde universiteiten vaak instellingen met een beperkt aanbod uit de humane wetenschappen, en

zonder de nodige academische vrijheid om inhoudelijk hoge toppen te scheren. In Leuven is dat niet zo, maar her en der bestaan in het buitenland vooroordelen, vooral wanneer universiteiten onder de vlag van (conservatief) 'Christian' varen.

3. De juridische situatie vandaag

De KU Leuven verwijst in de letter K nog steeds naar haar traditie. De opdrachtverklaring van onze universiteit gaat in dezelfde richting. Het christelijke mens- en wereldbeeld, wat dat ook precies moge inhouden, blijft. De aartsbisschop van Mechelen-Brussel fungeert nog steeds als grootkanselier van de universiteit. De faculteiten Theologie en Religiewetenschappen, en Kerkelijk Recht, leveren onverkort diploma's af die kerkrechtelijk worden erkend. Toch is de traditie op structureel vlak vooral symbolisch geworden. De macht van de grootkanselier is marginaal. Als hij zou proberen haar te gebruiken, dreigt hij ze te verliezen. En de christelijke inspiratie wordt in algemene termen beschreven, en overigens volkomen terecht, niet vereist van iedereen die aan de KU Leuven verbonden is of er studeert. Iedereen is welkom aan onze universiteit.

4. Stappen na 2013

Tijdens onze beleidsperiode verbeterden de relaties met Rome sterk. Decennialang leden ze onder spanningen die voornamelijk te maken hadden met onderzoek en activiteiten op medisch vlak (zoals in vitrofertilisatie en stamcelonderzoek). De pausen Johannes Paulus II en Benedictus XVI voerden op die terreinen een behoudend beleid. Leuvense universiteitsbestuurders verschenen enkel in Rome wanneer ze een uitnodiging ontvingen om zich te verantwoorden. Begrijpelijk gezien de tijdsgeest van toen, maar het was geen goed startpunt voor een open dialoog op basis van gelijkwaardigheid. Paus Franciscus heeft ondertussen een heel ander profiel dan zijn voorgangers.

Begin 2014 brachten wij met onze beleidsploeg een bezoek aan de hoogste Romeinse instanties, dit keer zonder een concrete aanleiding, met een volledig open agenda en in het gezelschap van twee Belgische bisschoppen, wat de uitstekende verstandhouding tussen de universiteit en de kerkleiders van ons land illustreert. Het bezoek verliep bijzonder hartelijk en normaliseerde de relaties tussen Rome en Leuven. Twee krijtlijnen werden in alle duidelijkheid getrokken. Vooreerst zijn wij trots op onze katholieke traditie, wij verloochenen haar niet. Vervolgens zijn wij een uitstekende universiteit, en dat vergt volkomen vrijheid van denken en onderzoek. Het is trouwens onmogelijk op onvrije manier loyaal te zijn tegenover welke traditie dan ook. Loyaliteit vergt vrijheid.

5. De K en de toekomst

Structurele hervormingen die de kerkelijke overheid meer macht geven dan nu het geval is, zijn natuurlijk uit den boze. Een universiteit heeft autonomie en academische vrijheid nodig. Dus kan zij niet gebonden zijn aan bisschoppelijke maatregelen die daar niet mee verenigbaar zouden zijn. Overigens dient de universiteit er ook over te waken niet de vazal te worden van andere leenheren, zoals de politiek, de industrie of de waan van de dag. Dat is een permanent gevaar. Terwijl men de vrijheid viert tegenover wie vroeger domineerde, geraakt men op sluipende manier meer en meer vastgekleusterd aan de machthebbers van het moment. Het is belangrijk om ondertussen weerom dieper te reflecteren over onze

eigen traditie, zonder schaamte en zonder complexen. De traditie ligt niet enkel in het behoud van een letter in een naam. Ze verwijst evenmin uitsluitend naar het verleden, want in dat geval is ze gewoon geschiedenis, behoort ze tot datzelfde verleden. Traditie verwijst naar overdracht. Ze moet derhalve ook vandaag zichtbaar zijn in het reilen en zeilen van de universiteit. Dat kan gebeuren op twee manieren. Vooreerst is het belangrijk hoe de universiteit in de praktijk handelt. Hier bevinden we ons in de lijn van De Somer en Servotte. Vervolgens moeten we ons bewust zijn van de continuïteit die de traditie voor ons denken met zich meebrengt. Het is dus duidelijk dat het debat over de K van de KU Leuven zich niet beperkt tot experts in heikele kwesties zoals stamcelonderzoek of theologische vraagstukken. Ze doordringt de universiteit in haar geheel in doen en denken. In een hedendaagse versie gaat het daarbij niet enkel om een eigentijdse vertaling van het katholicisme, maar ook om het belang van levensbeschouwing in onze maatschappelijke en culturele context.

6. De katholieke traditie en het handelen

De katholieke traditie moet blijken uit de universitaire cultuur. Voor alle helderheid: daarmee bedoel ik de bevrijdende kant van die traditie, uiteraard niet het gebrek aan transparantie en het streven naar macht dat in de kerkgeschiedenis tot talrijke ontsporingen heeft geleid. In de universiteit zelf moet een grote mate van menselijkheid en vertrouwen heersen, is geen ruimte voor dubbele besluitvormingscircuits of voor het bekomen van informatie via verklikking. Mensen worden er nooit nummers, een techniek waartoe gemakkelijk wordt overgegaan als men bepaalde cijfers wil halen. Morele moed wordt geapprecieerd. Wie tegen de stroom in durft te gaan, krijgt niet meteen het etiket van nestbeuiler opgeplakt. Het vertolkte standpunt wordt juist extra beluisterd, precies omdat het gemakkelijker is te zwijgen dan te spreken. Maar ook naar buiten opteert de universiteit duidelijk voor het beste uit de katholieke traditie, ook al zijn die goede eigenschappen vaak evenzeer in andere tradities terug te vinden. Zo opteert ze bij het innemen van standpunten voor een grote mate van echtheid en staat ze met hart en ziel voor de opinie die ze formuleert. Inhoudelijke overwegingen primeren altijd op strategische. Uiteraard blijft de universiteit opkomen voor de zwakken, zonder dat ze door het hanteren van goedkope retoriek van deze optie misbruik maakt. Echt opkomen voor de zwakken betekent ook het ontwikkelen van het vermogen om duidelijk te zien wie die zwakken zijn. Dat kunnen bijvoorbeeld ook onderzoekers zijn die door een onredelijke publicatiedruk opgejaagd, niet langer in staat worden gesteld een evenwichtig leven te leiden. Maar net zo goed moet onze universiteit resoluut blijven opkomen voor ontwikkelings-samenwerking. Haar in moeilijke economische en politieke omstandigheden loslaten is onverantwoord. Morele moed en gedurfd politiek lobbywerk zijn nodig om haar overeind te houden en te versterken. Hetzelfde geldt voor duurzaamheid en de zorg voor de planeet. Vanuit onze traditie zien we de omgeving waarin we leven, als gegeven en ontvangen in verantwoordelijkheid, met het oog op de toekomstige generaties en vanuit de intrinsieke waarde van alles wat is. In al deze aspecten van katholiek 'handelen' heeft de Leuvense Universitaire Parochie een bijzondere voorbeeldfunctie en speelt ze een toonaangevende rol voor het bredere pastorale veld in Vlaanderen en ver daarbuiten.

7. De katholieke traditie, het denken en de diversiteit

Te vaak wordt katholicisme gereduceerd tot een dogmatische benadering van de werkelijkheid die aan de wereld van de wetenschap en het denken nauwelijks ruimte laat. Onterecht. Tijdens een lezing in Rome naar aanleiding van de herdenking van monseigneur Georges Lemaître (1894-1966) eind vorig jaar,

had ik het daar uitvoeriger over. En ook de geschiedenis spreekt dat vooroordeel krachtig tegen. Denkers zoals Thomas van Aquino en Erasmus, Montaigne en Pascal, Teilhard de Chardin en Schillebeeckx, verenigden in hun denkwijze de katholieke traditie en het vermogen om geen enkele vraag uit de weg te gaan. Onze universiteit moet deze traditie voortzetten door op kritische wijze de levensbeschouwelijke discussie aan te gaan, wat de gedachte vooronderstelt dat ze belangrijk is. Onze traditie vraagt met andere woorden dat wij een gereduceerde sciëntistische benadering van de wetenschappen, waar iedereen werkzaam aan de universiteit uiteraard vrij voor kan kiezen, als instelling altijd weten te overstijgen. Daarin schuilt de katholieke traditie in verband met de universiteit.

Vandaag houdt de levensbeschouwelijke discussie ook in dat we aandacht besteden aan de oecumenische dialoog en aan de plek van andere godsdiensten aan de universiteit en in de moderne samenleving. Vaak is die openheid een hefboom voor een creatief diversiteitsbeleid, een benadering die mensen in hun gehele persoonlijkheid erkent. Het christendom mag dan in West-Europa in het algemeen en in ons land in het bijzonder op dit moment minder succesvol zijn, wereldwijd blijven christendom en religie bijzonder belangrijk. Religie is een sleutel om andere culturen te bereiken en te begrijpen. In die zin is onze katholieke traditie een troefkaart en een venster op de wereld.

Tenslotte besteden we nadrukkelijk aandacht aan de twijfel. Die staat niet buiten de katholieke traditie, maar maakt er onlosmakelijk deel van uit. In die zin is de vrijheid om te dwalen, waarover rector Piet de Somer het had toen hij paus Johannes Paulus II bij diens bezoek aan Leuven in 1985 verwelkomde, een integraal bestanddeel en een mooie uiting van de katholieke traditie op haar best.